

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 37 Volume: 8 Issue: 37

Nisan 2015 April 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE YABANCI GAZETELER ÜZERİNDEN YÜRÜTÜLEN PONTUS PROPAGANDASI

PONTUS PROPAGANDA IN FOREIGN NEWSPAPERS DURING THE NATIONAL STRUGGLE PERIOD

Yüksel KÜÇÜKER*

Öz

Birinci Dünya Savaşı döneminde Osmanlı Devleti aleyhinde yoğun propaganda faaliyetleri yürütülmüştür. Savaş esnasında yaşanan Ermeni tehcirinin batı kamuoylarına “soykırım” olarak aksettirilmesinde, takip edilen bu propaganda faaliyetlerinin büyük rolü olmuştur. “Ermeni soykırımı” bağlamında ileri sürülen gerçek dışı iddiaların batı kamuoylarında estirdiği rüzgârın cazibesi, yelkenlerini bu rüzgârla doldurmak isteyen Pontusçu çevreleri de heyecanlandırmıştır. Mezkûr çevreler batılı ülkelerde kurdukları örgütler marifetiyle Osmanlı Devleti tarafından zulme maruz bırakıldıklarına dair batılı etkin güçler nezdinde yoğun propaganda faaliyetlerine girişmişlerdir. Bu propaganda faaliyetleri içinde batı basınında Pontus olayları hakkında yapılan haber, yorum ve değerlendirmelerin de önemli yeri olmuştur. Bu çalışmada, Pontus Meselesi bağlamında İngiliz, Amerikan ve Avustralya basınında çıkan yayımlar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pontus Meselesi, Rumlar, Yabancı Basın, Pontus Propagandası, Millî Mücadele Dönemi.

Abstract

Intense propaganda activities were conducted against the Ottoman Empire during the First World War period. These activities had a great role in “Armenian genocide” allegations. The influence of the allegations on western public opinion affected the supporters of the Pontus Issue. These groups had ability to make effective propaganda concerning to they were subjected to persecutions by the Ottoman Empire in the presence of the western powers through the organizations they set. The news, comments and assessments in the western press about the Pontus events had an important part in these propaganda. In this study, the releases on the British, American and Australian press were explicated in the context of Pontus Issue.

Keywords: Pontus Issue, Greeks, Foreign Press, Pontus Propaganda, The National Struggle Period.

Giriş

Türklerin Anadolu’ya yerleşmesi ve hızlı bir şekilde ilerlemesi, batıda hayal kırıklığı ile birlikte korku da doğurmuştur. Osmanlı İmparatorluğu ile zirveye ulaşan bu hayranlıkla karışık korku, zaman içinde batı toplumunun hafızasında derin izler bırakacak bir eziklik duygusu bırakmış ve bu duygu, siyasî dengelerin değişmesi ve Osmanlı İmparatorluğu’nun batı karşısında zayıf düşmesine rağmen devam etmiştir. Batı, başından beri “mesele” olarak algıladığı *şarkı* ve onun somut hali olan Osmanlı’yı ve İslam’ı kendi medeniyetine karşı düşman olarak görmüş ve bu hastalık kuşaktan kuşağa sirayet etmiştir. *Şark Meselesi*’nin altında yatan ruh hâli işte budur. Bu ruh hâlinin de önemli derecede etkisiyledir ki Osmanlı, Türkler veya İslam hakkında ileri sürülen her menfi ifade karşısında batı toplumu peşinen inanma meylinde olmaktadır. Buradan hareketle, batıda var olan bu anlamsız şartlanmışlık, Türkler hakkında çıkan her türlü propaganda söyleminin sorgusuz kabul görmesini kolaylaştırmıştır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı döneminde yaşanan Ermeni tehcirinin batı kamuoyuna bir “soykırım” olarak tanıtılması ve Millî Mücadele döneminde “Pontus iddiaları” çerçevesinde Rumlara da benzer muamelelerde bulunduğu yönündeki ithamların Türklere rahatlıkla isnat edilmesini bu pencereden de değerlendirmek gerekmektedir. Batı kamuoylarında Pontus Meselesi etrafında var olan önyargıları anlayabilmek için, Pontus olaylarının yaşandığı dönemlerde Türkler aleyhinde yürütülen propaganda çalışmaları ve yabancı basının olayları ele alış biçiminin hedeflediği algı inşası gayretleri iyi okunmalıdır.

Belli konularda kitlelerin fikir ve davranışlarına etki etmek gayesini taşıyan ve bir plan ve program etrafında şekillendirilen mesajlar bütünü olarak tanımlanabilecek *propaganda* kavramı, tarih içinde sıklıkla başvurulan araçlardan biri olagelmıştır. Herhangi bir bilginin belirli bir istikamette sık sık tekrarlanmasıyla gerçekleştirilebilecek propaganda çalışmaları ile insanların fikrî yapılarına doğrudan etki edilebileceği gibi, bu yolla toplumlara menfaatlerine ters düşen adımlar dahi atılabilir. Hedef alınan kitleleri etkileyerek

* Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

onları belli bir görüş etrafında birleştirecek propaganda faaliyetleri için kullanılan malzemelerinin nitelik ve nicelikleri, bu faaliyetlerden arzulanan neticenin elde edilebilmesi noktasında belirleyici önemdedir. Zihinlerde olumsuz bir anlam çağrıştıran propaganda, akılcıca değerlendirildiğinde özellikle savaş dönemlerinde oldukça etkili bir silah olarak kullanılabilir. En yaygın propaganda araçları arasında, gazete ve dergilerde yer alan haber ve değerlendirmeler, hedeflenen amacı destekleyici nitelikte kaleme alınan kitaplar, hükümet ve istihbarat raporları ve görsel etkisi bulunan ilan, karikatür ve broşürler gelmektedir.

Basın-yayın organlarının belli bir siyasî görüşü benimsetmek için kullanılması, neredeyse basın kadar eski bir yöntemdir. Bu yöntemin tam olarak başarıya ulaşabilmesi, aynı zamanda karşı yöndeki fikir ve değerlendirmelerin toplumlara ulaşmasının engellenmesi ile mümkündür (Öymen, 2014: 20). Bu sayede habere ve bilgiye çok yönlü erişim imkânı elinden alınan toplumun doğruyla yanlış biribirinden ayırması daha da zorlaşır. Bugünlere nazaran basın-yayın alanında çeşitliliğin daha az olduğu dönemlerde, toplumların bu handikap karşısında daha zayıf bir konumda oldukları gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, propagandanın gücü daha net ortaya çıkacaktır.

Basının Önemi ve Yabancı Basında Türk/Müslüman Algısı

Toplumlar doğal olarak etrafındaki gelişmelerden haberdar olmaya ve haberdar olduklarını etrafındakilere duyurmaya meyillidir. Bu doğal ihtiyacın karşılanabilmesi adına tecrübe edilen teşebbüsler neticesinde *basın* denilen iletişim aracı keşfedilmiştir. Bu araç aynı zamanda tarihî süreçte toplum algısının belli bir istikamete yönlendirilmesi noktasında önemli vazifeler görmüştür. Basın kavramının akıllara getirdiği araçların başında gazeteler gelmektedir. Her nevi haberlerin ve fikirlerin belirli aralıklarla toplumlara ulaştırılmasında köprü görevi gören gazeteler, basın faaliyetleri içinde her dönem en etkili organ olarak öne çıkmıştır. Geniş kitlelerin bilgilendirilmesinde ve olaylara karşı tavır almasında gazetelerin sahip olduğu etkinin farkına varılması, bunların iletişim aracı fonksiyonlarının yanında farklı gayeler için de kullanılabilirliği fikrini beraberinde getirmiştir. Tarihî serüveni içinde, habere ve bilgiye ulaşmanın bir aracı olmasının yanı sıra, algı yönetimi noktasında da önemli bir işlev gören gazeteler, kolay ulaşılabilirliği, habere erişimde hızlı ve ucuz bir seçenek olmaları sebebiyle yoğun talep görmüşlerdir. Gazetelerin böylesi pratik bir konumda olması, onların yalnız haber veren basın-yayın organları olarak görülmesi manasına gelmemelidir. Zira tarih, gazetelerin toplumların herhangi bir konuda, belli görüşlere kanalize edilmesi noktasında bir araç olarak kullanıldıklarına dair çok sayıda örneklerle doludur.

Görsel ve işitsel araçlar bütünü olarak medyanın toplumların yönlendirilmesinde yükselen bir güç olmasının temelleri on dokuzuncu asra kadar götürülebilir (Yetişgin, 2010: 123). Her ne kadar özellikle son dönemlerde habere ve bilgiye erişim bağlamında pek çok alternatif üzerinden karşılaştırmalı bir bilgi edinme fırsatı bulunmakta ise de bu imkânlardan yoksun olunan dönemlerde, kitlelerin kendisine aktarıldığı kadarı ile yetinmekten başka seçeneği bulunmamaktaydı. Dolayısıyla, bu dönemlerde gazetelerde yer verilen değerlendirme ve yorumlarla, toplumların düşüncelerinin belli noktalara yönlendirilmesi, ilgilerinin farklı noktalara çekilmesi zor olmamıştır. Kamuoyu yönelimlerinin halk iradesini şekillendirmesinin siyaset kurumu üzerinde baskı oluşturması ve karar vericilerin atacakları adımlarda dolaylı ya da doğrudan yansımalarının olması da kaçınılmazdır. Dolayısıyla inisiyatif sahibi siyasî çevrelerin gelişmeler karşısında alacağı tavırlarda gazetelerin durduğu yerin zaman zaman belirleyici bir etki gücü olduğu söylenebilir.

Martin Walker, gazetelerin dünyadaki çoğu hükümetin, elçiliklerin ve yetkililerin, dünyaya dair edindikleri izlenimlerin büyük çoğunluğunu, büyük gazetelerin yargılarından süzerek edindikleri tespitini yaparak (Walker, 1977: 12), gazetelerin önemine işaret etmiş ve sahip oldukları büyük gücü ifade etmiştir. Habere ve bilgiye ulaşmada kısıtlı seçeneklerin olduğu dönemlerde, yukarıdaki gruplara kıyasla dezenformasyona uğramış haberlere karşı daha fazla savunmasız durumda olan kitlelerin bu zafiyetini değerlendirme gayretinde olan gazeteler de olmuştur. Gazetelerin maddî kaygıları olan yayın araçları oldukları, dolayısıyla yaptıkları yayımlarda ticarî çıkarlarına hizmet eden odakların menfaatlerine karşı duyarsız kalamayacakları gerçeği göz önünde bulundurulacak olursa, bunların neden bir propaganda silahına dönüşebildikleri de daha net anlaşılabilir olur (Küçük, 2014: 624). Gazetelerin bir haberi çıplak haliyle vermeyi tercih etmek yerine çeşitli değerlendirme ve yorumlarla daha ilgi çekici bir şekilde okuyucusuyla buluşturma çabası anlaşılabilir bir durumdur. Burada önemli olan nokta, yapılan yorum ve değerlendirmelerin ne şekilde ve hangi amaçlarla yapıldığıdır. Nitekim neyin söylemeye değer olup olmadığına karar vererek gündemi belirleyen ve siyasî ve ekonomik güçlerin baskısı altında siyasetin dilini şekillendiren (Elmas ve Kurban, 2011: 8) bir güce sahip olan medya, sahip olduğu bu güçten dolayı, halka

ulaşmak isteyen kişi ve gurupların aracı haline gelmiş, siyasî, ekonomik ve kültürel çıkar çatışmalarının sürdürülmesinde rol almıştır (Yetişgin, 2010: 121).

Thomas B. Macaulay'ın, medyanın demokrasilerde *dördüncü kuvvet* olduğu tespiti (Splichal, 2002: 44), aslında gazeteler özelinde medyanın hükümetler nezdindeki nüfuz ve geniş kitleler üzerindeki algı gücüne işaret etmektedir. Tüm bu tespitler ışığında, medya organları arasında başı çeken gazetelerde yer alan haber ve değerlendirmelerin bir arka planının olduğu daima akılda bulundurulmalıdır.

Türkiye, 1914-1918 seneleri arasında yaşanan Büyük Savaş, akabinde vuku bulan Millî Mücadele dönemi ve hemen sonrasında cumhuriyetin ilan edilmesine kadar geçen on senelik zaman zarfını kesintisiz hareketli bir atmosfer içinde geçirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihî misyonunu tamamlayıp, yerini yeni Türkiye Cumhuriyeti devletine bıraktığı bu kısa süreye çok fazla olay sığmıştır. On dokuzuncu asrın sonlarından itibaren içeride ve dışarıda bunaltıcı bir dönem geçiren Osmanlı İmparatorluğu'nun yaşanan gelişmelere karşı attığı adımlar, batı basını tarafından yakın bir ilgi ile takip edilmiştir. Ne var ki batı basınının etkisi altında olduğu kadim hastalıklı şarkiyatçı zihniyet, yapılan haber ve yorumlarda çoğu zaman önyargılı, taraflı ve sert bir eleştirel yaklaşımla burada da kendini göstermiştir. Yapılan haber ve yorumlarda kullanılan dil ve bakış açısından bu hâl rahatlıkla anlaşılabilir. Özellikle Tanzimat sonrası dönemden itibaren, Osmanlı gayrimüslim tebaası hakkında kendisinde söz söyleme hakkını doğal gören batılı devletlerin basın organlarının da bu konuda ayrı bir hassasiyetleri olduğu yapılan haberlerden anlaşılmaktadır. Ancak bu hassasiyet daha ziyade önyargılı ve buyurgan bir üslupla sergilenmiştir. Osmanlı hükümetlerinin gayrimüslimler hakkında aldığı kararlar acımasız bir eleştiriye tâbi tutulmuş, verilen haber ve yorumlarda Osmanlı ismi sık sık "zorbalık" ve "zalimlik" kavramlarıyla birlikte anılmıştır. Batılı devletlerin Osmanlı İmparatorluğu için takip ettiği siyaset ile örtüşen bu yayın politikası, içeride gayrimüslimlerin daha da cesaretlenmelerine ve aşırılıklarının dozunu arttırmalarına yol açmıştır.

Haklarında yabancı basında çıkan haberlerin teşvik ve cesaretiyle mensubu buldukları devletin dengeleriyle oynayan bir kısım gayrimüslimlerin bu tavırları, bir süre sonra Osmanlı tebaalarının ahengini tehdit eden bir hal almıştı. Bunun devlet için doğuracağı muhtemel faturayı sezen Osmanlı devlet adamları, tehdidin kaynakları arasında yabancı basında çıkan yayımların da olduğunu fark edip sansür, yasaklama ve yalanlama yazıları yayımlama gibi bazı önlemler almaya çalışmışlardır. Fakat batıdaki basın cephesinin genişliği, bu cephenin ardındaki siyasî iradelerin gücü, ikna olmaya niyeti olmayan önyargılı duruş ve dinî ve etnik taassup gibi engeller, alınmaya çalışılan önlemleri etkisiz kılmıştır.

Batıda yayımlanan gazete, dergi vb. yayın organlarında mütemadiyen çıkan haber ve yorumlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir kısım gayrimüslim tebaası üzerinde kışkırtıcı tesirlere kapı aralarken, bu haber ve yorumlar üzerinden batı kamuoyunda da Türk ve Müslüman imgelerine dair var olan menfi algı perçinlenerek adeta bir Türk/Müslüman karakter suikastı yapılmıştır. Gazete sayfalarında dindaşlarının Türkler tarafından "acımasız şekilde katledildiği" yönünde yapılan yayımların etkisi batı toplumlarının hafızalarında uzun zaman silinmeyecek izler bırakmıştır. Batı medyasının bugünlerde Türkiye'de yaşananları ele alış biçimlerini anlamak için batı kamuoyunun kendine özgü değer yargılarını, doğrularını, prensiplerini ve menfaatlerini göz önünde bulundurmanın gerekliliğinin altını çizmek gerekir. Öte taraftan, yabancı basında Osmanlı/Türkiye ve Türkler hakkında çok fazla olumsuz haber ve değerlendirmelerin yer alması, buna karşılık Türk tarafının sesini yeteri kadar duyuramamasının altında yatan sebepler arasında siyasî ve ekonomik gerekçelerden bahsedebileceği gibi, bir sebep olarak da özellikle Avrupa ve Amerika'da belli noktalarda etkili kulis yapabilecek alt yapı ve bağlantılardan mahrum olunması da gösterilebilir. Ancak, batı toplumlarına istikamet gösterenler nezdinde, *doğuyu batının ötekisi* olarak kodlamış geleneksel *şarkiyatçı bakışı* temelden değiştirebilecek nitelikte bir etkinin olamayacağını, tarihî hadiselerin ortaya koyduğu bir hakikat olduğunu da vurgulamak gerekmektedir.

Pontus Meselesi Bağlamındaki Gelişmelerle İlgili Millî Mücadele Dönemi Öncesinde Yabancı Basında Yapılan Yayımlar

Yirminci asırda Türkler ve Türkiye hakkında yapılan olumsuz propagandanın büyük bir bölümü bu asrın ilk çeyreğinde olmuştur. Özellikle Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele dönemlerinde Anadolu'da yaşayan gayrimüslim tebaanın Türkler tarafından türlü zulümlere maruz bırakıldıkları yönünde Avrupa ve Amerika gazeteleri ile bunların uydusu durumundaki bazı Avusturalya gazetelerinde çıkan haber ve değerlendirmelerin bu propaganda içindeki payı yadsınamaz boyuttadır. Tehcire tâbi tutuldukları dönemde Ermenilerin büyük bir bölümünün katledildiği yönündeki iddialara sayfalarında geniş yer açan İngiliz ve Amerikan gazeteleri, aynı stratejiyi Karadeniz bölgesinde bir Pontus devleti kurma hevesine kapılan Rumların çıkardıkları isyanlar sürecinde yaşananlar üzerinden de sürdürmüşlerdir. Dünyanın en geniş

haber ağına sahip gazete ve ajansları tarafından Türkiye’de yaşananlar hakkında servis edilen haberler, başka ülkelerin gazeteleri tarafından da olduğu gibi yayımlanmış ve bu şekilde zincirleme bir propaganda süreci işletilmiştir.

Karadeniz bölgesinde meskûn Rumlar hakkında yapılan haberler, Ermeni tehcirinin yaşandığı dönemden itibaren gazete sayfalarına girmeye başlamıştır. Ermenilerin katledildiği yönünde yabancı basında yapılan haberler, gözlerin Anadolu’da yaşayan diğer gayrimüslimlere çevrilmesine vesile olmuş ve benzer muamelelerin onlara da yapıldığı iddiaları gündeme getirilmiştir. Bu doğrultuda, İngiliz The Manchester Guardian (MG) gazetesinde “*Tüm Nüfus Katledildi*” başlığıyla bir haber çıkmıştı. Haberde “Trabzon, Samsun ve Giresun gibi Karadeniz şehirlerinde yaşayan gayrimüslimlerin, Müslümanların yoğun olarak yaşadıkları iç bölgelerdeki şehirlere sevk edildikleri, Şebinkarahisar’ın bombalandığı ve orada acımasız bir katliam gerçekleştirildiği” iddia edilmişti (MG, September 25, 1915: 6).

Birinci Dünya Savaşı senelerinde Rumların sürgün ve katliama maruz bırakıldıkları yönünde batı gazetelerinde yapılan haber ve yorumlara sıklıkla rastlamak mümkündür. Amerikan *The New York Times* (NYT) gazetesinin sayfalarında geçen bir değerlendirmede, Marmara ve Karadeniz sahillerinden Anadolu’nun iç kısımlarına gönderilen ve Ege bölgesinden çıkarılan Rumların sesine dünya kamuoyunun sağır kaldığı eleştirisinde bulunulurken (NYT, August 20, 1917: 8), MG Rumların o süreçte büyük sıkıntılar çektiğini iddia ederek, yaşananları “gerçek bir şehitlik” olarak tanımlanmıştı (MG, May 14, 1918: 5). NYT’de Yunanistan Dışişlerinin tarafından ileri sürülen tahminler kaynak gösterilerek yapılan bir başka haberde, “bir buçuk milyon Osmanlı Rum’unun evlerinden uzaklaştırıldığı, bunların açlık ve hastalık nedeniyle ölüm tehlikesi ile karşı karşıya oldukları” iddiası gündeme getirilmişti. Haberin devamında; “Almanların da Türklerin bu yolda işlediği suçların ortağı olduğu ve bu ortaklığın bir neticesi olarak Ermenilere yapılan katliamların benzerinin Rum milletini yok etmek için de yapıldığı” yorumları aktararak Rumların Müttefik Güçler’e ümit bağladığı mesajı verilmişti (NYT, June 16, 1918: 42). On bin Ermeni’nin katledildiği şeklinde bir başlık altında, “Türklerin Hristiyanları ve özellikle Rumları katletmek için birçok organizasyon yaptığı”nu iddia eden (NYT, December 8, 1918: 6) NYT’nin konu hakkındaki bir diğer haberi de “*900.000 Rum Öldürüldü*” başlığı ile çıkmıştı. Yine bir Yunan kaynağına dayandırılarak hazırlanan haberin detayında; “Birinci Dünya Savaşı’nın başından 1917 senesi sonuna kadar, Türklerin iki milyon 140 bin Rum ve Ermeni’yi sürgüne tâbi tuttuğu ve 900 bin Ermeni ve 900 bin de Rum’un öldürüldüğü” iddiaları bulunmaktaydı. Ayrıca, “çok sayıda kadın ve çocuğun zorla Müslüman yapıldığı, bir kısmının öldürüldüğü ya da intihara sürüklendiği ve Rumların üç milyar franklık malına el konulduğu” iddiaları eşliğinde insaf sınırlarını zorlayan başka bir habere daha imza atılmıştı (NYT, December 3, 1918: 24). Bu minvalde bir haber de İngiliz gazetesi *Liverpool Daily Post and Mercury*’da yayımlanmıştı. “Karadeniz nüfusunun büyük bir kısmının Türk askerlerinin gözetimi altında Anadolu’nun iç bölgelerine sürüldüğü”nü yazan gazete, “sürgün edilenlerin eziyet görerek öldükleri” iddiası ile haberi okurlarına ulaştırmıştı (Liverpool Daily Post and Mercury, November 23, 1918: 6).

Birinci Dünya Savaşı’nda Trabzon’u Ruslara teslim etmek zorunda kalan Türk birliklerinin, Rusların geri çekilmelerini müteakip yeniden Trabzon havalisini ele geçirmesi, Avrupa ve Amerika basını tarafından yakından takip edilen konulardan biriydi. Konu hakkında 10 Mart 1918 tarihinde, İngiliz *The Observer* gazetesinin Petrograd’tan aldığı bir mesaja dayandırarak, “*Trabzon’da Katliam*” başlığı ile verdiği haberde, “Türklerin Trabzon’a tekrar girmesinin akabinde burada kalan nüfusu katlettiği” mealindeki iddiaları yazılmıştı. Üstelik bu iddia ağır ithamlar eşliğinde yazılmıştı. Buna göre, “öldürülenlerin bir kısmı gömülmüş, geri kalanı yakılmış, çocuklar çuvallara bağlanarak denize atılmış ve kadın ve küçük kızlara kötü muamelelerde bulunulmuştu” (The Observer, March 10, 1918: 8). Türklerin Trabzon’u ele geçirmesi sırasında Hristiyanların katledildiği iddiasını NYT ve İrlanda gazetesi *Irish Times* da gündemine almıştı. NYT, The Observer’la aynı başlığı atarak iddialara yer verirken (NYT, March 18, 1918: 2), Irish Times “*Trabzon’da Türk Aşırılıkları*” başlığını kullanmayı yeğlemiş ve Karadeniz sahilinden gelen raporlardan elde edildiği iddia edilen raporlara dayandırdığı haberin içeriğini “Türklerin Trabzon’a girişi sırasında korkunç aşırılıklar gerçekleştiği ve Ermenilerle birlikte Trabzon Vilayeti’nde sayıları yarım milyonun üzerinde olan Rumlara da eziyet edildiği” iddiaları ile zenginleştirmişti (Irish Times, March 28, 1918: 3).

Trabzon’un yeniden Türklerin idaresine girmesi üzerine, tahrik edici bir üslup eşliğinde Türkleri hedef alan ağır ithamlara gazetelerinde yer açan yabancı basının, bu süreçte zulüm gördüğünü iddia ettiği Rumlara ve Ermenilere gösterdiği “insanî hassasiyet”i, Trabzon’un Rusların eline geçmesi ile birlikte muhacir durumuna düşerek büyük sıkıntılar çeken Müslümanlardan esirgemesi, geleneksel oryantalist bakışa sahip olduğunu gösterdiği gibi, iyi niyetten uzak ve taraflı bir yayın siyaseti takip ettiğine de güzel bir örnektir. Trabzon’un Rus işgaline uğradığı dönemde Müslümanlara yapılan eziyetler karşısında tabir

caizse üç maymunu oynayan yabancı basın, gazetecilik refleksi nedense Rus işgallerinin sona ermesinden sonra depresmişti.

1919 senesi Ocak'ında Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki sürecin ele alınması amacıyla Paris'te toplanan konferansta, Yunanistan'ın talepleri bağlamında ileri sürdüğü iddialar da yabancı basında kendine yer bulmuştur. Venizelos'un birtakım istatistiklere dayanarak konferansta sunduğu nüfus verilerinin aktarıldığı ve savaş sırasında Yunanistan'a verilen sözlerin hatırlatıldığı haberler yapılmıştı (MG, October 7, 1918: 8; MG, 9 November, 1918: 4). Yine bu süreçte, Osmanlı Rumlarının Manchester'da bir toplantı yaptıkları ve toplantının sonuç bildirgesinde "barış görüşmelerinden Rumları tatmin edecek sonuçların çıkmaması halinde, sayıları dört milyonu bulan ve hâlâ Türklerin idaresi altında bulunan Rumların İtilaf Devletleri'nin gözetimine alınabilecekleri ve ancak bu şekilde Türklerin kötü idaresi ve zalimliği altında ezilmekten kurtulabilecekleri" ifadeleri aktararak, bu bildirin ABD Başkanı Wilson, İngiliz başvekil Lloyd George, İngiliz Dışişleri Bakanı Balfour, Fransız başvekil Clemenceau ve Yunan başvekil Venizelos'a gönderildiği bilgisine yer verilmişti (MG, October 14, 1918: 5).

Pontusçu çevrelerin Karadeniz'de bağımsız bir devlet kurma tasarıları da yabancı gazetelerin ilgisini çekmişti. Gazeteler, "Karadeniz sahillerinde yaşayan Rumların, başkenti Trabzon olan bir Pontus cumhuriyeti kurulması konusunda istekli oldukları ve bunu gerçekleştirebilmek için komiteler teşkil ettikleri"ni tarihî Mithridates Devleti'ne atıflar yaparak haberleştirmişlerdi (MG, December 17, 1918: 7; Liverpool Daily Post and Mercury, December 17, 1918: 5; The Lancashire Daily Post, April 14, 1919: 2).

Marsilya'da bulunan Pontus Kongresi başkanı Konstantinidis ve Paris'teki Pontus Millî Birliği Başkanı Ekonomos'un yürüttükleri propaganda faaliyetleri çerçevesinde kullandıkları yollardan biri de gazetelere beyanlar vermektir. Bu bağlamda verdikleri bir beyanatta; "Paris'teki konferansta Ermeni heyetinin 'Pontus bölgesi' ve Trabzon Vilayeti'nin kendilerine bırakılması yönündeki talepleri karşısında Yunan hükümetinin sessiz kalmasını eleştirerek böyle bir duruma şiddetle itiraz ettiklerini, bağımsız bir Pontus cumhuriyetinin kurulmasına karşı olunmasının kendilerini üzdüğünü" ifade etmişlerdi (MG, March 3, 1919: 7). Yabancı gazeteler, bu şekilde Pontusçu çevrelerin Barış Konferansı'nda Pontus iddiaları konusunda pasif tavrı nedeniyle Yunan hükümetine ve "Pontus" bölgesi için taleplerde bulunan Ermenilere yönelik itirazlarını dile getirdikleri bir araç görevi de ifa etmişlerdir. Bu doğrultuda NYT'de N.J. Cassavetes imzası ile yayımlanan "*Trabzon'un Geleceği*" başlıklı bir yazıda; "Rumların da Venizelos gibi Ermeni milleti ile yakın bir ilişki kurmayı arzuladığı, ancak Pontus Rumlarının Venizelos'un kendilerini bertaraf etmeye hakkı olmadığı, önemli olanın Venizelos'un isteği değil, Pontus Rumlarının isteği olduğu" mealindeki sözler aktarılmıştı (NYT, May 11, 1919: 35).

Mondros Mütarekesi sonrasındaki dönemde Anadolu'da başlayan işgaller, Pontusçular tarafından büyük bir heyecan ve mutlulukla karşılanmıştı. Pontusçu cemiyetler bu yöndeki duygularının batı kamuoyu tarafından da bilinmesi için gazetelere beyanat göndermek suretiyle şükranlarını sunmuşlardı. İngiliz askerlerinin Karadeniz bölgesine asker çıkarmaları üzerine MG'ye bir yazı gönderilmişti. Burada kullanılan ifadeler tehdidin boyutlarını da ortaya koyuyordu. Yazıda; "İngiliz askerlerinin Trabzon'a çıkmalarından dolayı İngiltere hükümetine minnettar olunduğu, bunun şehirde yaşayan Hristiyanları mutlu ettiği" belirtilmişti. Yine; "yapılan mütarekenin Türklerin silahsızlanmalarını sağlamadığı, Hristiyanların katliamlara ve kötü muameleye maruz kalmaya devam ettiği" şikâyetlerinin ardından, "İngiliz askerlerinin Trabzon'un ardından Giresun, Samsun ve Sinop gibi diğer şehirlere de çıkarma yapmalarının umulduğu ve bu şekilde beş seneden beri devam eden zulüm ve barbarlığın yerini emniyete bırakacağı" ifadeleri kullanılmıştı (MG, April 26, 1919: 5). Aynı gazete dört gün sonra Pontusçu çevreleri mutlu edecek haberi vermişti. Haberde İngiliz askerlerinin Samsun, Merzifon, Amasya, Tokat ve Sivas gibi bölgeleri işgal ettiği bilgisi yer almaktaydı (MG, April 30, 1919: 7).

Özellikle Birinci Dünya Savaşı ile başlayan ve oldukça yoğun geçen bir dönemde, Osmanlı tebaası içindeki en kalabalık iki gayrimüslim unsur olan Ermeni ve Rumlar hakkında batıdaki gazetelerde yer alan haber ve değerlendirmeler ibret vericidir. Tek taraflı ve hakikat arayışı kaygısı güdülmeyen hazırlanan propaganda amaçlı bu tür haberler ve sorgulamadan yapılan yorum ve değerlendirmeler, yabancı basın açısından birer sorumsuzluk örneği olduğu kadar bu haberler üzerinden şekillenen Türk ve Müslüman algısına onarılması güç hasarlar vermiştir. Millî Mücadele dönemi ile birlikte, özellikle Osmanlı Rumları ve ona bağlı olarak Pontus Meselesi üzerinden saldırgan propaganda yayımları artarak devam etmiştir. Millî Mücadele hareketi bir taraftan işgal ve isyanlara karşı direniş göstermeye çalışırken diğer taraftan yoğun propaganda saldırılarına muhatap olmuştur. Üstelik bu ikincisi daha ağırdı ve tesirleri daha uzun süre devam edecek türdendi.

Millî Mücadele dönemindeki Pontus olaylarıyla ilgili değinilecek ilk haber İngiltere'nin önde gelen gazetelerinden *The Times*'ta çıkmıştır. Haberde, Pontus Kongresi başkanının kaleme aldığı telgrafta ilettiği "Karadeniz'in sahil bölgelerinde yaşayan Rumların Türkler tarafından eziyet gördükleri" mealindeki mesaja yer verilmişti (*The Times*, March 10, 1920: 16). Bazı İngiliz gazeteleri tarafından Yunan elçiliğinin Giresun'dan edindiğini ileri sürdüğü bilgilere dayandırılarak yayımlanan başka bir haberde ise "Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle, zamanı geldiğinde kullanılmak üzere Pontus Rumlarının rehin edildikleri ve Giresun'a yakın köylerdeki bazı Rumların öldürüldüğü" yolundaki iddialara yer açılarak tek kaynaktan beslenen bir propaganda yayımına daha imza atılmıştı (*The Times*, June 30, 1920: 17; *MG*, June 30, 1920: 11; *The Yorkshire Post*, June 30, 1920: 7). Benzer içerikli bir haber de *NYT*'de yer almıştı (*NYT*, July 11, 1920: 8). Aynı haberin farklı gazetelerde tamamen aynı şekilde yayımlanmış olması, verilmek istenen mesajın bu yolla daha geniş kitlelere ulaşmasını da kolaylaştırmıştır.

The Times 3-4 Mart 1921 tarihlerinde editörüne gönderilen A.H. Crosfield imzalı bir mektubu yayımlayarak Pontus olaylarına dikkat çekmiştir. Mektupta; "Türklerin 12 sene boyunca Anadolu'daki insanlara yönelik *iğrenç barbarlıklar* uyguladıkları ve bu uygulamalar arasında Pontus Rumlarının özel bir yeri olduğu" ifadeleri çeşitli ithamlar eşliğinde aktarılmıştı (*The Times*, March 3, 1921: 6; *The Times*, March 4, 1921: 8). 1921 Haziran'ında çok sayıda yerel ölçekli Avustralya gazetesinde "*Rumlara Yönelik Katliamlar*" başlığı altında kısa ve kışkırtıcı bir haber yayımlanmıştı. Haberde, "Trabzon ve Samsun'da korkunç katliamlar olduğuna dair raporlar alındığı" belirtilerek, "caddelerin Rumlara ait cesetlerle dolu olduğu ve çok sayıda dükkânın yağmalandığı" propagandası yapılmıştı (*The Daily News*, June 4, 1921: 9; *Advocate*, June 6, 1921: 1; *Examiner*, June 6, 1921: 5; *Kalgoorlie Miner*, June 6, 1921: 5; *The Brisbane Courier*, June 6, 1921: 7; *The Mercury*, June 6, 1921: 5; *The Register*, June 6, 1921: 7; *The Sydney Morning Herald*, June 6, 1921: 7; *The West Australian*, June 6, 1921: 5; *Western Argus*, June 7, 1921: 22; *Western Star and Roma Advertiser*, June 8, 1921: 3; *Chronicle*, June 11, 1921: 33). Aynı grup gazetelerde "*Türk Terörizmi*" başlığı altında çıkan bir başka haberde de "*Kemalistler Trabzon bölgesindeki Rumları toplamak ve öldürmek suretiyle bir terör saltanatı kurdu*" ifadesiyle aynı propaganda sürdürülmüştü (*The Daily News*, August 5, 1921: 7; *Kalgoorlie Miner*, August 6, 1921: 5; *The Sydney Morning Herald*, August 6, 1921: 11; *The Mercury*, August 6, 1921: 7; *Cairns Post*, August 6, 1921: 5; *The Brisbane Courier*, August 6, 1921: 7; *The Register*, August 6, 1921: 10; *The West Australian*, August 6, 1921: 7; *The Advertiser*, August 6, 1921: 11; *Queensland Times*, August 8, 1921: 3). "Samsun'da üç bin kadar Rum'un canlı canlı yakıldığı"nı ve "Bafra'daki Rum erkeklerin kilise ve okullarda boğazlandığı"nı ileri süren kışkırtıcı yayımlar da yine tek kalemden çıkmış ve ortaklaşa yayımlanmış propaganda ürünleri arasında gösterilebilir (*Nottingham Evening Post*, August 17, 1921: 4; *MG*, August 18, 1921: 9; *The Lancashire Daily Post*, September 10, 1921: 3; *MG*, September 12, 1921: 9; *Irish Times*, September 12, 1921: 3; *The Aberdeen Daily Journal*, September 12, 1921: 3; *The Yorkshire Post*, September 12, 1921: 7).

"*Türklerin Kurbanı Olan 700.000 Rum*" gibi oldukça dikkat çekici bir başlıkla Pontus olaylarına dair skandal bir yayıma imza atan *NYT* de propaganda yapma noktasında diğer gazetelerden geri olmadığını ortaya koymuştu. Yunan elçiliği tarafından yapılan bir açıklamaya dayandırılarak yapılan yayımda, "*Cinayetler ve Sürgünler*" alt başlığıyla, "Türkiye'de devam eden savaş nedeniyle yaklaşık 700 bin Rum'un katledildiği, sürüldüğü veya açlıktan öldüğü"ne dair iddialara yer verilmişti. Yine, "mağdurların yarısının Pontus Rum'u olduğu"nun altının çizildiği yayımda, Amerikalı turistler ve Samsun'dan yakın zamanda Yunanistan'a gidenlerin, Samsun'daki Hıristiyan nüfusun çektiği eziyetlerin detaylarına dair anlattıkları da haberde aktarılmıştı. Özellikle Osman Ağa'nın Samsun'a gelmesini müteakip, Samsun'da Rumlara yönelik yapıldığı ileri sürülen zulümlere ilişkin detaylar ön plana çıkarılmıştı (*NYT*, July 10, 1921: 4). *The Times* gazetesi ise "*Pontus Rumları Katliamı*" başlığı ile yayımladığı haberinde, Karadeniz bölgesinde yaşayan Rumlara yönelik uygulanan metotların, zamanında İttihat ve Terakki yönetimi tarafından Ermenilere karşı uygulananlarla aynı olduğunu yazarak, Türklerin Ermenileri katlettiği yönündeki yapılmış olan algı operasyonunu Rumlar için de yapmaya çalışmıştı (*The Times*, July 29, 1921: 9).¹

The Times, yukarıdaki haberde yaptığına benzer bir algı operasyonunu "*Pontus Rumlarının Zor Durumu*" başlığı ile yayımladığı bir haberinde de yapmıştı. *The Citizen* gazetesinin de yayımladığı haberin kaynağı Fener Rum Patrikhanesi'ydi. Haberde, "Türk çetelerin Rum köylerine saldırdığı, çoğu köyün yakıldığı, buralarda yaşayanların öldürüldüğü veya ırzına geçildiği, Rumların kurduğu zararsız Pontus Kulüpleri'nin kapatılarak üyelerinin cezalandırıldığı, Ankara hükümeti tarafından alınan bu tür baskıcı önlemlerin suçsuz insanların acı çekmesine neden olduğu" iddialarına yer verilmişti (*The Times*, October 18,

¹ Rumlara yönelik yapıldığı iddia edilen katliam olaylarında kullanılan metodun Ermenilere uygulananla aynı olduğu iddiası, *NYT* ve *MG*'de yayımlanan haberlerde de yayımlanmıştı. *NYT*, May 17, 1922: 15; *MG*, August 5, 1922: 10. *Chronicle* ise "Kemalistlerin politikası Abdülhamit ve Genç Türklerin izlediği ile aynıdır. Niyetleri 1915'te ertelenen iş olan Hristiyanların köklerinin sökülmesidir" ifadeleriyle benzer yaklaşımı sergilemişti. *Chronicle*, June 24, 1922: 38.

1921: 9; The Citizen, October 18, 1921: 4). Merkez Ordusu tarafından Merzifon'daki Amerikan Koleji'ne yapılan baskın hakkında da haber yapan The Times, *tarafsız şahitlerin* ifadelerine dayandığını belirttiği haberinde, "kolejde çalışan bazı Rum öğretmenlerin Pontus hareketiyle bağlantısı olduğu gerekçesiyle tutuklandığı"nı belirterek "Ankara hükümetinin bu şekilde yaptığı tutuklamaların usulsüz olduğu"nu ileri sürmüş ve "Merzifon'daki Türk güçlerinin burada yaşayan iki bin Hristiyan'ın 1200'ünü öldürdüğü ve mallarının yağmalandığı"nı iddia etmişti (The Times, October 26, 1921: 11). MG de Merzifon'daki olayların İngiltere'de halk tarafından seçilen temsilciler meclisi olan Avam Kamarası'nda gündeme geldiğini ve benzer iddiaların burada da dillendirildiğini aktarmıştı (MG, November 19, 1921: 7).

Karadeniz bölgesinde yaşandığı iddia edilen olayların, Amerika'daki yankılarına bir örnek olması açısından, NYT'nin 6 Kasım 1921 tarihinde yaptığı haber önemlidir. NYT, Alexander Kehaya isimli bir Rum iş adamının, "Pontus'taki Rumların Türkler tarafından katledildiği" haberleri sonrası, New York'ta yaşayan Rumların tepkilerinin arttığına ilişkin açıklamalarına aracılık etmiştir. Kehaya açıklamasında, Atina'dan aldığı söylediği bir mektupta geçen, Samsun, Bafra ve diğer Pontus şehirlerinde yaşayan bazı Rumların, "Pontus cumhuriyeti davasının elebaşları" oldukları gerekçesiyle infaz edildiklerine yönelik duyularını aktarmıştı. Haberde, Kehaya'nın New York'taki Rum milletvekilleri ve senatörlerin bu gelişmelerle ilgili konuşma yapmaları için davet edilmesini ve kitlesel bir miting yaparak dünyanın medenî milletlerine bu zulmün bitmesi için çağrıda bulunmayı amaçladıklarını da sözlerine eklemişti (NYT, November 6, 1921: 121). Kehaya'nın çağrısı sonrası düzenlenen toplantıyı da haber yapan NYT, bu toplantıya 700 Rum'un katıldığını ve bunların "Pontus'taki Rumların Mustafa Kemal emrindeki Türkler tarafından katledilmesini protesto etme kararı aldıklarını, toplantıdaki konuşmacılardan biri olan Dr. Blanche Norton'un Rumların gördüğü işkencelere tanık olmuş biri olarak hıçkırıklara boğulduğu"nu yazmıştı (NYT, November 21, 1921: 5).

NYT'nin Rumlarla ilgili sayfalarını açtığı iddialar, 1921 Aralık'ında "Türkler Hristiyanlara Yine Eziyet Ediyorlar" başlıklı haberle devam ettirilmiştir. 21 Kasım 1921 tarihinde İstanbul'da ikamet eden bir İngiliz'den alınan ve "Müslüman olmayan azınlıkların imtiyazlarının Ankara'daki meclis tarafından yürürlükten kaldırdığı ve mültecilere zalimce muamelelerde bulunduğu" gibi suçlamaların aktarıldığı mesajın devamında daha detaylı bazı bilgiler verilmişti. Bu bilgiler Sivas'tan İstanbul'a gelen üç Amerikan yardım çalışanından edinilen beyanata dayandırılmıştı. Buna göre; "Sivas'ta 2200 Ermeni yetim çocuk ve altı binin üzerinde muhtaç insan olduğu, son birkaç hafta boyunca 15 binin üzerinde Rum erkek, kadın ve çocuğun çok kötü şartlarda sürgün edildikleri ve sürgünlerin bu çalışanların oradan ayrıldıkları zamana kadar devam ettiği" belirtilmişti. "Sivas'tan Samsun'a uzanan yolda, ölmek üzere ve acınacak halde olan dört bin Rum kadın ve çocuktan oluşan sürgün konvoyuyla karşılaştığı"nın ileri sürüldüğü haberde, Türk otoritelerinin Amerikalıların bu insanlara yardım etmesini ve hatta onlara yaklaşmalarını dahi önlemek için geniş önlemler aldıkları" iddiaları da aktarılmıştı. "Samsun civarındaki Rum köylerinin çoğunun tahrip edildiği, insanların kötü durumda oldukları, Samsun'daki Amerikan tütün şirketinin işine devam edememesine bağlı olarak yoksulluğun yaygınlaştığı" da bahsedilen çalışanlarından edinilen malumatın detayları arasında sayılmıştı (NYT, December 2, 1921: 13).

Propaganda yayımlarında hızını alamayan NYT, konu hakkında "Yeni Türk Katliamları" başlığıyla "özellikle Merzifon'da Rumlarla birlikte din adamlarının çoğunun da katledildiği"ni yazarak yayın çizgisini devam ettirmişti (NYT, December 7, 1921: 16). "Mustafa Kemal Paşa'ya bağlı güçlerin Pontus Rumlarına zulümlerde bulunduğu" konusunda Birleşmiş Milletler Konseyi'nin ve Sevr Anlaşması'yla uyumlu bazı önlemlerin alınması ve Anadolu'daki azınlıklara tanınan hakların kuvvetlendirmesi noktasında Avrupa hükümetlerinin dikkatlerinin çekilmesi için gerekli ikna faaliyetlerinde bulunulmasına ilişkin, Utah Eyaleti senatörü William Henry King tarafından dile getirilen öneri de *New York Tribune* gazetesi ile birlikte NYT'nin sayfalarında yer alan haberlerden biriydi (New York Tribune, December 15, 1921: 2; NYT, December 15, 1921: 21). NYT, 1922 senesinde de Rumlarla ilgili iddiaları sayfalarına taşımaya devam etmişti. Fener Rum patriği Meletios Metaxakis imzalı bir telgrafa dayandırılan ilk haberde, "Türklerin yaktığı 24 Rum köyünden kadın ve çocukların yanmış bedenlerinin kokusunun yayıldığı" iddiası aktarılırken (NYT, March 30, 1922: 1; The Evening Star, March 30, 1922: 24), 300 Rum'un katledildiğinin başlık yapıldığı ve Yunan elçiliğinden alınan bir telgrafa dayandırılan haberde de bölgeden yeni katliam bilgilerinin rapor edildiği belirtilmişti (NYT, September 1, 1922: 3).

IT'de yayımlanan bir haberde Ankara hükümetinin Londra'da bulunan temsilcisi Dr. Reşad Bey'in yaptığı açıklamalar öne çıkarılmıştı. Haberde, "Reşad Bey'in hükümetinin iddialarını savunduğu, bununla birlikte katliamlar yapıldığını da inkâr etmeyerek bunun sebebinin dinî değil tamamen siyasî olduğu" şeklindeki açıklamalarına "siyasî dahi olsa katliamların medenî milletlerin vicdanlarında telafi edilemez bir

rezillik olduğu" değerlendirmesi yapılmıştı (Irish Times, May 26, 1922: 4). MG'de yapılan haberde de Rum Gmen Cemiyeti adına Dr. N. Damianides tarafından gönderilen telgraf yayımlanmıştı. Telgrafta, Karadeniz sahillerindeki Hristiyanların yok edilmesiyle ilgili sürekli olarak haber yapan gazetelere teşekkür edilmiş ve iddia edilen Türk katliamlarını protesto etmek için İzmir'de bir miting yapıldığı bilgisi yer almıştı (MG, May 27, 1922: 9). MG ve NYT'de yayımlanan başka bir haberde, Fener Rum patriğinin Londra'daki resmî temsilcisi John Stavridi'nin, Maçka, Cevizlik, Akçaabat ve Pazar gibi Trabzon civarındaki yerlerde yaşayan Rumlara yönelik kıyımlar yapıldığı yönündeki iddiaları aktarılmıştı (MG, May 31, 1922: 10; NYT, May 31, 1922: 35).

NYT tarafından "*Türkler 15000 Rum'u Daha Katletti*" başlığı ile yayımlanan haberde, katliam iddiaları gündemde tutulmaya devam edilmişti. Yunan elçiliğinden elde edilen bir raporun aktarıldığı haberde, Türklerle ldrme, sürgün, tecavüz ve yağma ithamları yüklenmişti (NYT, June 14, 1922: 4). Aynı gazete Rum resmî kayıtlarına dayandırdığını ifade ettiği bir başka haberde, "en az bin kadar Rum'un yakılarak öldürüldüğü, yüz bin civarında Ermeni ve Rum'un evsiz kaldığı ve yiyecek depolarının yıkılmasından dolayı insanların açlıkla karşı karşıya oldukları" iddiasını okurlarına aktarmıştı (NYT, September 16, 1922: 1). MG de aynı şekilde sayfalarını "Karadeniz bölgesinden sürgün edilen Rumlardan yiyecek ve giyecek sıkıntısı içinde ölmek için yalvardıkları" şeklinde acındırıcı bir yayıma açmıştı (MG, June 17, 1922: 7). Türklerle yönelik katliam ithamının dillendirildiği bir yayım da *Chronicle*'da çıkmıştı. Yayımda, "Türklerin zellikle Rumlara yönelik bir yok etme stratejisi takip ettiği" ileri sürülerek, "bunun engellenmemesi durumunda Anadolu'daki Hristiyanların soyunun tükeneceği" iddiasında bulunulmuştu (Chronicle, June 24, 1922: 38).

Karadeniz bölgesinde yaşayan Rumlara yönelik Türkler tarafından uygulandığı iddia edilen katliam ve sürgün ithamlarına ilişkin yapılan propaganda yayımları arasında, bu uygulamaların belli bir *plan* ve *program* erevesinde yürütüldüğü yönünde haber ve değerlendirmeler de yabancı gazetelerde sıkça dillendirilmiştir. Pontus Meselesi çerçevesinde, özellikle son senelerde çeşitli ortamlarda gündeme getirilmeye çalışılan "*Pontus soykırımı*" iddialarına da kaynaklık eden bu tür yayımlar arasında değerlendirilecek yayımlardan ilki, Amerikan *The Evening Star* gazetesinde çıkmıştı. Merkezi İstanbul'da bulunan Pontus Rumları Komitesi'nin genel sekreteri olan Thoidis'ten alınan bir mektuba dayandırılarak yapılan habere "*Planlı Yok Etme Programı erevesinde Türklerin Rumlara Uyguladığı İnsanlık Dışı Muameleler*" başlığı uygun grlmşti. Söz konusu mektupta; "Pontus bölgesinden alınan son haberlerin bölgedeki Rumlardan çaresizliğini ortaya koyduğu, mütarekeden beri Anadolu'nun iç kısımları ile Pontus kıyılarında suikast, hırsızlık, şiddet ve mallara keyfi el koyma gibi daha önce hiç duyulmamış insanlık dışı muamelelerin günlük sıradan olaylar halini aldığı, Rum nüfusun büyük bir kısmının Türkler tarafından katledildiği, Samsun civarındaki bazı köylerin yağmalanıp yakıldığı, Türklerin bir sürgün programı hazırlığında olduğu ve bundan dolayı Samsun'dan 15 bin, Giresun'dan altı bin ve Ordu, nye, Fatsa gibi bölgelerden 14 bin kişinin tehlike altında olduğu" mealindeki iddialar sıralandıktan sonra, "*insanlık ve adalet adına son bir çağrıda bulunuyor ve Amerikalıların insan duygularına seslenerek Amerikan hükümetinden yirminci asırdaki bu utanç verici olaylara son verecek acil önlemler almasını istiyoruz*" mesajına yer verilmişti (The Evening Star, August 13, 1921: 3).

Karadeniz bölgesindeki olayların sorumluluğunu Türk otoritelerin üzerine yıkma çabasının sergilendiği ve bunun bir plan dairesinde gerçekleştirildiği yönünde yapılan yayımlardan biri de aralarında NYT, MG ve Irish Times gibi etkin gazetelerin de yer aldığı çok sayıda gazetenin sayfalarını işgal etmişti. "*Anadolu'daki Türk işkenceleri; Hristiyanlar Yok Ediliyor*" ve "*Türk Zulmü İngiltere'yi Harekete Geçiriyor*" gibi başlıkların uygun görüldüğü bu ortak yayımda, Mr. Chamberlain'in Avam Kamarası'nda kendisine yöneltilen "Türklerin Anadolu'daki on bin Rum'u katlettikleri, dul kadın ve kızları haremlerine aldıkları ve çocukların açlıktan öldüğü duyumları karşısında Kemalistlere karşı herhangi bir uyarının yapılp yapılmadığı"na dair soruya karşılık olarak verdiği cevap aktarılmıştı. Chamberlain cevabında bu bilgilerin teyit edildiğini ifade ederek, "bu konuda Türklerin defalarca uyarıldığını ancak bunun bugüne kadar işe yaramadığı"nı belirtmişti. Chamberlain ayrıca, İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği'nden kendisine ulaşan ve Amerikan Yakın Doğu Yardım Kuruluşu görevlilerinden Dr. Mark Ward ile yapılan bir röportaja binaen gönderilen telgrafta yer alan bazı bilgileri de paylaşmıştı. Röportajda geçen iddialar arasında en dikkat çekeni, "Türklerin azınlıklardan kurtulmak için bir plan üzerinde çalıştıkları" suçlamasıydı (MG, May 16, 1922: 9; Irish Times, May 16, 1922: 5; NYT, May 16, 1922: 3; Advocate, May 17, 1922: 1; Kalgoorlie Miner, May 17, 1922: 5; The Register, May, 17 1922: 7; The Sydney Morning Herald, May 17, 1922: 11; Chronicle, May 20, 1922: 33. The West Australian, June 5, 1922: 7). "Ankara hükümeti tarafından Karadeniz bölgesinde bir sene içinde kırk bin Rum'un gaddarca öldürüldüğü, Rum köylerinin Türk askerler tarafından yakıldığı, Ankara hükümetinin Mayıs 1921'de Bafra, Giresun, Samsun, nye, Fatsa, Ordu arşamba ve komşu

bölgelerdeki kazalara bağlı köylerde önemli isimleri tutuklattığı, Türk yetkililerinin Rumları saklayan Müslümanların ölümle cezalandırılacağı bildirisi yayımladığı ve Bafra kaymakamı ve diğer Türk memurları tarafından Türkleri kıskırtmak amacıyla Türklerin İzmir’de Rumlar tarafından katledildiğine dair asılsız raporlar yayımlandığı” gibi iddialarının yer aldığı başka bir haber de, ileri sürülen bu iddiaların resmî görevliler tarafından bir plan çerçevesinde yapıldığını gösterme çabasının başka bir ürünüydü (MG, June 1, 1922: 5; The Aberdeen Daily Journal, June 1, 1922: 5). Aynı şekilde, Irish Times, MG ve *Evening Telegraph* gazeteleri de Amerikan Yakın Doğu Yardım Kuruluşu’nun Harput şubesi müdürü olan Dr. Mark Ward’ın bir mektubuna atıfta bulunarak, “Pontus bölgesinde Hristiyanların *sistemik* olarak yok edildiği” iddiasını aktarmıştı (Evening Telegraph, June 2, 1922: 7; MG, June 3, 1922: 9; Irish Times, June 3, 1922: 7).

Türklerin Rumlara yönelik planlı bir katliam politikası takip ettiğine dair The Times’da da haberler çıkmıştı. “Karadeniz bölgesinde yaşayan Rumların asırlardan beri Osmanlı zulmüne uğradığı”nı iddia eden The Times, “Rumların yardıma ihtiyacı olduğunu fakat bu yardımın yapılamadığı”nı ileri sürerek “Kemalistlerin Anadolu’nun diğer bölgelerinde olduğu gibi Pontus bölgesinde de uygulamaya koyduğu bu zulüm politikası sonucu yaşanan trajediye basının yeterince eğilmediği”ne dikkat çekmek istemişti (The Times, March 27, 1922: 8). Gazete, yayımladığı başka bir haberinde de, Ankara hükümetinin Rumları toplu olarak sınır dışı etmek suretiyle bunların mağdur edilmesi planları yaptığını yazmıştı (The Times, August 26, 1922: 7). ABD’de haftalık olarak çıkan ve ağırlıkla olarak siyasî konular üzerine yazıların yayımlandığı *The Literary Digest* dergisi de Karadeniz bölgesinde yaşananlar hakkında “*Anadolu’da Rum nüfus sistemik olarak imha edilmektedir*” yargısında bulunmuştu (The Literary Digest, February 25, 1922: 32).

Pontus Olaylarına Karşı Alınan Tedbirlere Yabancı Gazetelerin Bakışı

Yabancı gazeteler, Karadeniz bölgesinde yaşanan Pontus olaylarının önünü almak ve çıkan isyanı bastırmak için Ankara hükümeti tarafından alınan tedbirleri, okurlarına bölgedeki Rum ve Ermeni nüfusa yönelik farklı bir sindirme ve yok etme stratejisi olarak yansıtmışlardır. Pontus Meselesi hususunda yapılan diğer haber ve değerlendirmelerde olduğu gibi, olanı değil yalanı yansıtmaya gayretinde olan yabancı gazeteler, Karadeniz bölgesindeki olağanüstü durum karşısında inisiyatif alarak, olayların daha vahim bir hal almasına engel olmak niyetinde olan otoriteler hakkında karalama yayımları yapmaktan çekinmemişlerdir. Çoğu zaman niyet okuma yoluyla, herhangi bir somut kaynak veya bilgi vermeden hazırlanan bu tür yayımlar, birer propaganda ürünü olarak kayıtlara geçmiştir.

Türk otoriteler tarafından Karadeniz bölgesindeki olayları sonlandırmak adına alınan tedbirlerin amacını asıl mecrasından çıkararak gerçekleri çarpıtan bir yayım NYT’de çıkmıştı. “Trabzon Vilayeti’ne bağlı olan Samsun’da yaşayan tüm Rumların bir hafta içinde şehri terk etmeleri için emir alındığı”nı iddia eden gazete, “Rum şirketlerin varlıklarına Türkler tarafından devlet adına el konulmaya çalışıldığını ve Rumlara ait dükkânların yerel otoriteler tarafından kapatıldığı”nı yazmıştır (NYT, November 15, 1920: 16).² MG’de “*Anadolu’daki Kemalist Zulümler*” başlığı ile çıkan bir başka yayımda ise Londra’da bulunan Fener Rum patriğinin İstanbul’dan aldığı “Kemalistlerin Anadolu’daki zulümler ve bunlara maruz kalan Hristiyanların korunması” konulu bir telgraf yayımlanmıştı. Telgrafta; “Giresun’un Hristiyan erkek nüfusunun neredeyse tamamının sınır dışı edilmesi için hazırlık yapıldığı, öncesinde bunların hapse yollandığı, bunlardan onunun hapiste boğularak öldürüldüğü, kadın ve çocukların kıtlıktan kırıldığı” iddialarının yanı sıra “Karadeniz’deki Hristiyanların felaketini önlemek için önlemler alınması” talebi yer almaktaydı” (MG, March 16, 1921: 9).

Karadeniz bölgesindeki Rumların Anadolu’nun iç bölgelerine sevk edilmesi tedbirini haberleştiren The Times gazetesi, “bölgede yaşları 14-50 arasında olan nerdeyse tüm Rum erkeklerinin askerlik hizmetine çağrıldığını ya da iç kısımlara gönderildiğini, gönderilenlerin de büyük bir bölümünün bu sırada öldüğünü, Samsun ve Bafra bölgelerinde askerlikten kaçan çoğu Rum ve Çerkez’in yakalanarak asıldığı” raporlandığını” yazmıştı (The Times, February 25, 1922: 11). Rumların sevkiyatı konusuna yaklaşık üç ay sonra “*Anadolu’daki Azınlıklar*” ana başlığı ile yeniden değinen The Times, konuya sayfalarında bu defa daha geniş yer açmıştı. “*Dış İşleri Harekete Geçiyor*” alt başlığı ile konu hakkında İngiliz hükümetinin aldığı pozisyonu öne çıkaran gazete, bu bağlamda İstanbul’daki İngiliz Yüksek Komiserliği’nden edinilen raporun detaylarını paylaşarak İngiliz hükümetinin tavrını öne çıkarmıştı. Türklerin azınlıkları gönderme planları üzerinde çalıştıkları bilgisinin yer aldığı raporda, bu sürecin nasıl işletildiğine dair bilgiler vardı. Buna göre; “Samsun ve Trabzon arasında kalan bölgedeki Rumların Amasya’da toplandığı, toplanan bu *zavallı* insanların Tokat ve Sivas üzerinden Anadolu’nun doğu bölgelerine gönderildiği” belirtilmişti. “Çok sayıda

² NYT, Rumlara ait şirketlere yönelik yaptırımlardan bölgedeki Amerikan şirketlerinin de nasibini aldığını “...sevk edilenler arasında bir Amerikan sigara firmasının yüz kadar işçisinin de yer aldığı” şeklinde bir haber yaparak duyurmuştu. NYT, July 14, 1921: 2.

göçmenin yollarda sıkıntılar içinde öldüğü"ne yer verilen raporun devamında, "Türklerin sürgünler için kış mevsimini seçtiği, Amerikan Yakın Doğu Yardım Kuruluşu'nun aileleri yollarda ölen çocukları korumasına izin verilmediği, çocukların sürgün edilenlerle birlikte gönderildiği" iddialarına değinilmişti. Aynı şekilde, Amerikan Yakın Doğu Yardım Kuruluşu üyesi Dr. Mark Ward'dan edinilen raporlara da yer verilerek, bu raporlarda "iki bin kişinin yollarda öldüğü ve sürgün edilenlerin 3/2'sinin kadın ve çocuklardan oluştuğu" bilgisinin yer aldığı belirtilmişti. Raporu okuyan Mr. Chamberlain'in "Türklerin yedi seneden beri devamlı olarak yaptığı işkence uygulamaları sebebiyle uyarıldığını ancak bu uyarıların pek etkisi olmadığını belirttiği" bilgisine yer veren The Times, haberinde Lord Curzon'un tepkisini de aktarmıştı. Haberde, Lord Curzon'un, "raporun Hristiyan azınlıkların sistematik bir şekilde imha edilme politikasını ve Ankara hükümetinin zalimliğini gösterdiği"ni ve "Fransız, İtalyan ve Amerikan hükümetlerine Trabzon ve Karadeniz bölgesinin diğer şehirlerinde araştırmalarda bulunmak üzere seçilmiş kişilerin gönderilmesi teklifinde bulunacağı"nı ifade ettiği bilgisini paylaşmıştı (The Times, May, 16 1922: 10; The Daily News, July 8, 1922: 11; Irish Times, May 16, 1922: 4). Irish Times konu hakkında ilave olarak, Ankara hükümetine bağlı yüksek dereceli bir memurdan edindiğini iddia ettiği bilgiyi aktarmıştı. İddiaya göre bu memur müttefiklerin Türklerle barış yaptıklarında, korunacak hiçbir azınlığın kalmayacağını söylemişti (Irish Times, May 16, 1922: 4).

The Times gazetesinin İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği'ne ait olan raporunu temel alarak yaptığı haberin ardından bir başka İngiliz gazetesi MG, üç hafta sonra benzer iddiaların yer aldığı bir haber yaparak konuyu yeniden gündeme taşımıştı. Haberde; "Kemalistlerin Rumlara karşı bir seferberlik başlattığı, bu seferberliğin Pontus bölgesinden Bitlis ve Van taraflarındaki dağlara doğru sevk edilen Rumların sistematik olarak yok edilmesine sebep olduğu, insanların yolculuk sırasında açlık ve hastalıktan öldükleri" propagandası yapılmıştı. Aynı haberde, yine Dr. Mark Ward'ın raporuna atıfta bulunularak kışkırtıcı iddialar yinelenmişti (MG, June 6, 1922: 12). Dr. Ward'ın iddialarına dayandırılarak yapılan bir başka yayım da NYT sayfalarını işgal etmişti. Yayımında; "Trabzon bölgesinden gönderilenlerin yaklaşık ¾'ünün kadın, çocuk ve Rum eşkıyalarına yardım ettiği iddia edilen yaşlılardan oluştuğu, sevke tabi tutulan otuz bin Rum'dan yalnızca sekiz bininin ulaşılacak yere vardığının tahmin edildiği, Türklerin güzel kadınları haremlerine aldığı" iddiaları aktarılmıştı (NYT, June 7, 1922: 3). NYT bir hafta sonra yaptığı bir başka haberde yine bu konuya dair iddialara aracılık etmişti. Fener Rum patriği Meletios Metaxakis'den alınan bir telgrafa isnat edilen haberde; "1300 kadın ve çocuğun Türkler tarafından Samsun'dan iç kısımlara gönderildiği ve Kavak yakınlarında katledildiği" iddiası paylaşılmıştı (NYT, June 15, 1922: 40; NYT, June 16, 1922: 36).

Rumların Anadolu'nun diğer bölgelerine sevk edilmesine yönelik alınan tedbirler Avam Kamarası'nda da gündeme gelmişti. MG, Earl Winterton isimli meclis üyesinin konu hakkındaki konuşmasını sütunlarına taşımıştı. Buna göre Winterton, "Rumların sevk işlemlerinin geniş bir ölçekte ve barbarca gerçekleştirildiği, bunun üzerine Osmanlı ve Ankara hükümetlerine yönelik çok sayıda protesto çekildiği, fakat buna rağmen sevk işlemlerinin Şubat sonu itibariyle devam ettiği" ifadelerini kullanmıştı (MG, May 5, 1922: 5).

Pontus isyanlarında parmağı olanların yargılanmaları için teşkil edilen İstiklâl Mahkemeleri'nin verdiği cezalar da yabancı gazeteler tarafından mercek altına alınmıştı. MG'nin "*Daha Fazla Kemalist Zulüm*", The Times'ın da "*Türk Kıyımı*" başlığıyla gördüğü ve yarı resmî bir kaynağa dayandırdıkları haberlerinde; "Ankara hükümetinin sekiz doktor, on avukat, sekiz kimyacı ve bazı tüccar ve bankacıların da aralarında olduğu seksen kişiden oluşan Samsun ve Bafra ileri gelenlerini ölüme mahkûm ederek infaz ettiği, Samsun ve Bafra'da geri kalan erkek nüfusu ağır işlerde çalıştırıldığı ve bunların tüm mal varlıklarına el konulduğu" iddialarını okurlarına aktarmışlardı (MG, October 5, 1921: 9; The Times, October 6, 1921: 6).³ MG, ilerleyen tarihlerde *güvenilir yabancı bir kaynağa* isnat ettiğini belirttiği bir haberinde, "Bafra ve Samsun civarında en iyi tütün alanlarının bulunduğu Rum köylerinden 420'sinin tamamen tahrip edildiği, buralardaki erkeklerin katledildiği, kadınların iç bölgelere yollandığı" iddiasını okurlarına duyurmuştu (MG, November 19, 1921: 7). Aynı gazete, Reuters haber ajansından aktardığı başka bir haberde "...Sözde bağımsız Kemalist mahkemesi 186 Hristiyan için ölüm kararı verdi. Bunlar arasında Merzifon Amerikan kolejinden bir profesör ve bir Rum Protestan vaizi de vardı" mealindeki ifadeleri kullanmıştı (MG, November 21, 1921: 9). The Times da konu hakkında "*Anadolu'da İdamlar*" başlığıyla, "aralarında çok sayıda banker, tüccar ve tanınmış kişilerin bulunduğu altmıştan fazla kişinin Amasya'daki İstiklâl Mahkemeleri tarafından asıldığı, Amasya metropolitinin de aralarında bulunduğu on altı kişi için idam hükmü verildiği, on bir kişinin Erzurum'a gönderildiği, üç

³ Benzer ifadeler The Literary Digest dergisinde de dillendirilmişti. "The Slaughters in Asia Minor" (1922), *The Literary Digest*, S. LXXII, s. 32.

kişinin ise yargılanmayı beklerken hapiste öldüğü” bilgilerini paylaşmıştı (The Times, October 18, 1921: 9; The Citizen, October 18, 1921: 4). NYT ise konuya dair yaptığı değerlendirmede, “Çok sayıda suçsuz insanın idam edildiği oldukça açık görülüyor” ifadesini kullanarak, “Amasya’da kurulan mahkemenin Rumlara kendilerini savunma imkânı vermeden idam kararı verdiği ve bu kararların geciktirilmeden uygulandığı” iddiasını dillendirmişti (NYT, December 2, 1921: 13). İstiklâl Mahkemeleri’nin verdiği kararları Ankara hükümetinin bir entrikası olarak yansıtan The Times, Ankara’yı *zalimliklerin sorumlusu* olarak tanımlarken (The Times, October 22, 1921: 7), mahkemelerin verdiği idam kararlarını “*yasal cinayetler*” şeklinde değerlendiren *Outlook*, ABD’nin Türkiye’ye karşı savaş ilan edememesi ve bu sebeple Sevr Anlaşması’nda imzasının olmamasını bu bağlamda talihsizlik olarak yorumlamıştı (*Outlook*, March 1, 1922: 329).

İdarî sorumluluğu olan yapılar konumundaki hükümetler, ülke sınırları içinde yaşanan her türlü tehdide karşı gerekli tedbirleri almakla görevlilerdir. Bu konuda gösterilecek bir zafiyet, ilerleyen dönemlerde telafisi mümkün olamayacak daha büyük sorunların doğmasına yol açabileceği gibi devlete duyulan güvenin de törpülenmesine sebebiyet verecek bir potansiyel barındırır. Mondros Mütarekesi’ni takip eden dönemde, Anadolu’da büyük yara almış olan Osmanlı devlet otoritesinin doğurduğu zaafaların bir sonucu olarak beliren kargaşa ortamının sonlandırılması çok elzem bir vaziyet arz etmekteydi. Önemli ölçüde dış destekten beslenen ayrılıkçı çevrelerin faili olduğu aktif isyan olayları karşısında, başlarda yerel ölçekli teşkilatlar kurulmak suretiyle bu kargaşa ortamında bir pozisyon alınmaya çalışılmışsa da bunun uzun süre sürdürülebilir olmadığı ortada olduğu için parçadan bütüne doğru yeniden bir teşkilatlanma sürecine girilmiş ve Anadolu’da çok daha geniş temsil gücüne sahip bir hareket organize edilmişti. Millî Mücadele hareketi olarak gelişen bu yeni teşkilatlanmanın önünde ciddi handikaplar bulunmaktaydı. Batı Anadolu’da yaşanan Yunan işgallerine karşı acil ve etkili direnişin şart olduğu bir dönemde, Anadolu’nun muhtelif bölgelerinde ortaya çıkan isyanlarla da mücadele etmek zorunda kalan Millî Mücadele hareketi, kendisine ayak bağı olan bu parazitlerden kurtulmak ve isyan bölgelerinde kalıcı bir güven ortamı oluşturmak amacıyla birtakım tedbirlere başvurmuştur.

Karadeniz bölgesinde bağımsız bir Pontus devleti kurma hevesinde olan ayrılıkçı Rumların kurdukları donanımlı çeteler, bölgede yaşayan Müslüman nüfus için büyük bir tehlike arz ettikleri gibi, Yunan orduları tarafından Batı’dan sıkıştırılan Türk orduları için de her an yeni bir cephenin oluşmasına yol açabilecek bir tehdit durumundaydılar. Türk ordularını iki ateş arasında bırakabilecek bu tehlikenin bertaraf edilmesi, Anadolu’nun kaderini belirleyebilecek öneme sahipti. Karadeniz bölgesinde yaşayan Rumlara yönelik tedbirler işte böyle bir ortamda yürürlüğe konulmuştu. Çalışmanın üçüncü bölümünde teferruatıyla ortaya konulan bu tedbirler arasında; kurulan Merkez Ordusu marifetiyle, bölgede yaşayan 15-50 yaşları arasındaki Rum erkek nüfusun Anadolu’nun iç bölgelerine nakledilmeleri, eli silah tutabilecek Rumların silahaltına çağırılması, elinde silah bulunduranların silahlarını teslim etmeleri ve Pontusçu çetelerin faaliyetlerinde yer alan ya da onlara destek verenlerin yargılanması için İstiklâl Mahkemeleri’nin kurulması gibi başlıklar yer almıştı. Alınan önlemlerin uygulanması sırasında bazı olumsuz olaylar yaşanmışsa da bunlar daha çok bireysel ölçekli kalmış ve sorumlularının cezalandırılması yoluna gidilmişti.

Karadeniz bölgesinde kangren halini almış olan sorunlar yumağını çözmeye yönelik Ankara hükümeti tarafından alınan tedbirler, her zaman olduğu gibi yabancı gazeteler tarafından yine çarpıtılarak değerlendirilmiştir. Yabancı gazetelerin, çoğu zaman tek taraflı kaynaklardan beslenerek yaptığı yayımlarda, sürekli olarak alınan tedbirlerin Hristiyan unsurları yok etme amacı taşıdığı işlenmiştir. Konu hakkında yapılan haber ve değerlendirmeler kapsamında kurulan cümlelerin aralarına serpiştirilen ağır hakaret ve ithamlar, yayımların bütününe hâkim olan nefret dili ile birleştirilerek gazete okurlarının dikkatine sunulmuştur. Yayımlandıkları ülkelerin etkili yayın organları olan bu gazetelerde, konu hakkında yapılan haberlere atılan “*Anadolu’daki Kemalist Zulümler*”, “*Daha Fazla Kemalist Zulüm*”, “*Anadolu’da İdamlar*” türü başlıkların, daha haberin içeriğini okumadan okuyucuyu belli bir fikre sevk edici bir yapıda olduğu dikkat çekmektedir.

Pontus Meselesi Hakkında Osman Ağa Üzerinden Yapılan Yayımlar

Yabancı basın organları Pontus olaylarını aktarırken olaylarda öne çıkan şahıslar hakkında da oldukça ağır ifadeler kullanarak değerlendirmeler yapmışlardır. Pontus isyanlarının bastırılması noktasında öne çıkan şahıslardan biri olan Osman Ağa⁴ bu şahıslardan en fazla gündeme getirileni olmuştur.

⁴ Giresun doğumlu olan Osman Ağa, 1912’de gönüllü olarak katıldığı Balkan Savaşı’nda bir çatışma sırasında diz kapağından yaralandığı için “Topal” lakabıyla anılmıştır. Birinci Dünya Savaşı’na kadar ticaretle uğraşan Osman Ağa, savaşın başlaması üzerine Doğu Karadeniz bölgesinde Ruslarla iş birliği yapan Rum ve Ermeni çetelerine karşı mücadeleye girişti. Kurduğu milis güçleriyle Giresun ve yöresinde söz sahibi olan Osman Ağa, Batum cephesinde Ruslara karşı savaştı. Giresun Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti’nin de başkanlığını yapan Osman Ağa, Pontus Devleti kurmak için faaliyetlerde bulunanlarla silahlı mücadeleye girişti. Rum çetelerin Türk

Amerika'nın önde gelen gazetelerinden NYT, kendisinden "azılı katil"(NYT, July 10, 1921: 4) olarak bahsederken bir başka tanınmış gazete olan İngiliz The Times onu "haydut"(The Times, October 26, 1921: 11) olarak nitelemiştir. Bir diğer İngiliz gazetesi MG ise Osman Ağa'yı "önceleri İstanbul'da kayıkçı olan Osman ağa şimdilerde Kemalist orduda albay olarak görev yapıyor" ifadesiyle tanımlamıştı (MG, November 19, 1921: 7). Hayatı sürekli mücadele içinde geçen Osman Ağa, özellikle Pontus olayları sırasındaki icraatlarından dolayı yabancı basın organlarında sık sık gündeme getirilmiştir. Öyle ki, ölümü üzerine yapılan haberlerde dahi Pontus olaylarına göndermeler yapıldığı dikkat çekmektedir.

Osman Ağa öne çıkarılarak yapılan yayımlar arasında değinilecek yazılardan ilki Amerika'nın yerel ölçekli *The Ogden Standard-Examiner* ve *The Evening Herald* gazetelerinde çıkmıştır. Giresun valisi olarak tanıtılan Osman Ağa'nın "Anadolu'nun kuzey sahillerinde en çok korkulan kişi olduğu, bölgedeki Rum, Ermeni ve Yahudilere baskı yaptığı ve Ankara hükümetinden aldığı emirleri merhametsiz ve korkunç usullerle yerine getirdiği" yazılmıştı. Yine, "senelerden beri Giresun'un patronu" olarak takdim edilen Osman Ağa hakkında onun "Giresun'daki tüm memurları görevinden aldığı, saldırdığı korkudan ötürü bölge insanının ondan korktuğu ve bu nedenle emirlerine itaat etmek zorunda kaldıkları, yasal hakkı olmamasına rağmen bu insanların mallarına el koyup insanları hapse gönderdiği" iddialarında bulunulmuştu. Yazının devamında, hitap edilen okur kesiminde daha fazla tesir bırakması amacıyla olsa gerek, bazı ilgi çekici ifadeler de kullanılmıştı. "Osman Ağa'nın aynı zamanda kadın modasına da müdahale ettiği, bu noktada bir ferman yayınlayarak Müslüman kadınların ayakkabı topuk boyundan etek boyuna kadar çeşitli düzenlemeler getirdiği ve bunu tüm ayakkabıcı ve terziye bildirerek buna uyulmaması durumunda tutuklanacakları uyarısında bulunduğu" iddialarına ek olarak "ahlaksızlıkla suçlanan kadınların başlarının tıraş edilmesi emrini verdiği, bu nedenle çoğu kadının şehri terk ettiği" yazılmıştı. Haberin son kısmında ise "Pontus Rumlarının Türk zorbalıklarından yakında kurtulacakları ümidinin hâkim olduğu, katliam ve sürgünlerden sorumlu Türk memurların cezalandırılmadığı sürece, Pontus'taki Hristiyanlar için barış ve güvenliğin sağlanamayacağı" ifadelerine yer verilmişti (*The Ogden Standard-Examiner*, September 7, 1920: 8; *The Evening Herald*, September 9, 1920: 2).

Osman Ağa'ya yönelik yukarıdaki yazı doğrultusunda yayımlanan yazılardan biri de küçük ölçekli gazetelerde çıkmıştır. Osman Ağa'nın, bir Ermeni şehri olarak tanıtılan "Giresun'da yaşayan Hristiyanlara zulmettiği, erkekleri hapse attığı, Hristiyanların özgürlüklerini kazanabilmek için 300 bin pound fidye ödediği" yazılmıştı (*The Argus*, September 8, 1920: 9; *Examiner*, September 8, 1920: 5; *The Sydney Morning Herald*, September 8, 1920: 11; *Cairns Post*, September 9, 1920: 8; *Western Star and Roma Advertiser*, September 11, 1920: 4). Osman Ağa'nın emriyle "Pontus bölgesindeki Hristiyan nüfusun yok edildiği" (*Derby Daily Telegraph*, September 10, 1921: 5; *Nottingham Evening Post*, September 10, 1921: 1), Zara bölgesinde 18 köyün yakıldığı, Karahisar-ı Şarkî'de genel bir katliam düzenlendiği, Osman Ağa'nın arkadaşlarının bir evde 44 kişiyi boğazlayıp 42 köyü ateşe verdiği, Ladik'te on ailenin boğazlandığı (*The Lancashire Daily Post*, September 10, 1921: 3; *MG*, September 12, 1921: 9; *Irish Times*, September 12, 1921: 3; *The Aberdeen Daily Journal*, September 12, 1921: 3; *The Yorkshire Post*, September 12, 1921: 7), Giresun'a bağlı yirmi Rum köyünün imha edildiği (*MG*, March 30, 1922: 7) ve Samsun'da hapse atılan Bafra ileri gelenlerinin Osman Ağa tarafından katledildiği" (*MG*, June 1, 1922: 5) gibi ithamlar da yine Osman Ağa'nın icraatları üzerinden Pontus olayları bağlamında yabancı gazetelerde yer alan propaganda amaçlı iddialar arasındadır. NYT, *Peyam-ı Sabah* gazetesinden Ali Kemal Bey tarafından kaleme alınan bir yazıyı aktararak Osman Ağa hakkındaki ithamları sürdürmüştür. Buna göre; "Osman Ağa emrindeki haydutların Samsun, Merzifon ve Çorum bölgelerini işgal ederek bir terör ortamı yarattığı ve Anadolu'nun dev bir hastaneye dönüştüğü" iddia edilmişti (NYT, March 17, 1922: 13). *The Literary Digest* dergisi de sayılarında Osman Ağa'yı ve uygulamalarını konu edinmişti. Derginin bir sayısında yayımlanan "*Anadolu'daki Katliamlar*" başlıklı yazıda, Osman Ağa "*profesyonel bir haydut*" olarak nitelenmiş, "onun liderliğindeki çetenin Merzifon'daki Hristiyanlara ait evleri yağmaladığı, gece boyunca devam eden yağmalar sırasında kadınların saldırıya uğradığı ve bazılarının öldürüldüğü" iddialarına aracılık edilmişti (*The Literary Digest*, January 28, 1922: 32). Dergi, Fener Rum patriğinin ifadelerine dayandırarak aktardığı başka bir yayımda da Osman Ağa hakkında şu iddialara yer vermişti (*The Literary Digest*, February 25, 1922: 32):

"...Osman Ağa, Hristiyanların tüm mallarını ele geçirdikten sonra, Rum ve Ermeni mahallelerini ateşe verdi. Manzara korkunçtu. Tüm cadde ve sokaklar suçlular tarafından kapatıldı, kaçmak isteyenler ya vuruldu ya da yaş ve cinsiyetlerine bakılmaksızın ateşe itildiler. Beş saatten az bir süre zarfında 1800 ev içindekilerle birlikte yakıldı.

köylerine düzenledikleri baskınlara misilleme yaparak karşılık verdi. Millî Mücadele'nin propagandası yapmak için 17 Şubat 1920 tarihinde başyazarlığını da yaptığı Gedikkaya isiminde haftalık bir gazete çıkarmaya başladı. Süleyman Beyoğlu (2013), "Topal Osman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, S. 41, İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, s. 242, 243.

Vandalizm tarihinin duyulmamış suçları, kızlara ve çocuklara karşı işlendi. Bu suçlar işlenirken ağlayanlara, 'haydi sizin İngilizler, Amerikalılar ve Mesih'iniz gelsin de kurtarsın şimdi sizi!' diyorlardı."

Osman Ağa'nın ölümü de yabancı gazetelerin ilgisini çekmişti. Yapılan haberlerde Osman Ağa'nın Pontus olaylarındaki rolü ön plana çıkarılmak suretiyle ölümü üzerinden de propaganda yayımlarına devam edilmiştir. "Onun bir terörist olduğu, Pontus bölgesinde yüzlerce Rum'un öldürülmesini ve Rum kiliselerinin soyulmasını organize ettiği" (Advocate, April 5, 1923: 1; The Daily News, April 5, 1923: 5; Kalgoorlie Miner, April 5, 1923: 5; Queensland Times, April 5, 1923: 5; The West Australian, April 5, 1923: 7; The Advertiser, April 5, 1923: 9; The Sydney Morning Herald, April 5, 1923: 9; The Argus, April 5, 1923: 7; The Brisbane Courier, April 5, 1923: 5; Western Argus, July 24, 1923: 36) gibi ithamlar bu yöndeki haberlerde kullanılmıştır.

Propaganda yapmak amacıyla gazete sütunlarında kendine yer bulan yukarıdaki yayımlar üzerinden yalnızca Osman Ağa'ya yönelik ağır ve asılsız ithamlarda bulunulmakla kalmayıp, aynı zamanda onun nezdinde Anadolu'da yaşayan Türklere yönelik de mesnetsiz suçlamalarda bulunulmuştur. Olayların içyüzünün araştırılması zahmetine girilmeden, yalnızca tek taraflı kaynaktan beslendiği ortada olan bu tür ısmarlama yayımların herhangi bir haber değeri olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Osman Ağa'nın Pontus olaylarındaki rolü hakkında yayım yapan yabancı gazetelerin, onun sıfatı ve mevkiine dair dahi net bir bilgiye sahip olmadıkları cümle aralarından anlaşılmaktadır. Osman Ağa için "Giresun valisi", "general", "albay" ve "çete şefi" gibi farklı sıfatların kullanılması, gazetelerin ağır ithamlarda buldukları kişi hakkında net bir bilgiye sahip olmadıklarını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, karaladıkları şahsın konumuyla ilgili ortak bir tanımda bulunamayan gazetelerin kullandıkları nefret dilinde bir ortak nokta yakalamış oldukları dikkat çekmektedir.

Osman Ağa hakkında yabancı basında çıkan yazılar vesilesiyle Karadeniz bölgesindeki durumu değerlendirmek adı altında, bölgedeki gayrimüslim unsurların katledildiği, mallarına zarar verildiği, özel hayatlarına yönelik çeşitli kısıtlamaların yürürlüğe konulduğu ve bölgede hayatın çekilmez bir hal aldığı yönündeki iddia ve imalar, çarpıcı bir üslup eşliğinde sunularak, zihinlerde Osman Ağa nezdinde Müslümanlara yönelik menfi bir algı oluşturulmaya çalışılmış ve bu yolla vicdanî bir operasyon hedeflenmiştir. Ayrıca, nispeten yerel ölçekli gazetelerde bu tür yayımların yer alması, bölgede yaşananlara dair iddiaların daha geniş kitlelere ulaştırılması noktasında önemli bir propaganda hedefi olarak değerlendirilebilir. İlgili yayımlardan birinin son bölümünde dillendirilen "bölgedeki Hristiyanların barış ve güvenliğinin, Türk yetkililerin cezalandırılmasından geçtiği" mesajı da önemlidir. Bu şekilde bölgeye yönelik olası dış müdahalelerin haklılığına dair meşru bir zemin oluşturulmak istenmiştir. Son olarak, yukarıdaki yazıların birçoğunun herhangi bir sorgulamaya ihtiyaç duyulmaksızın birden çok gazetede aynı şekilde yayımlanmasının, bu yazıların propaganda amacı taşıdığını gösteren bir başka nokta olduğunu belirtmek gerekir.

Sonuç

Millî Mücadele döneminde Ankara hükümetine ve Türklere yönelik yabancı basında yıpratıcı bir propaganda süreci işletilmiştir. Bu propagandanın en ağır yürütüldüğü başlıklardan biri Karadeniz bölgesinde bağımsız bir Pontus devleti kurmak isteyen çevrelerin sebep olduğu olaylara karşı TBMM hükümeti ve bölgedeki Türkler tarafından verilen mücadeleye dairdir. Bu bağlamda, yabancı basın organları tarafından yapılan yayımlarda, Ankara hükümeti ve Türkler, bölgedeki Rumları katletmek, sürgünlerde ölüme terk etmek, mallarına el koymak ve işkence ve tecavüz gibi ağır ithamlara muhatap edilmeye çalışılmıştır.

Pontus olayları bağlamında yabancı gazetelerde yapılan propaganda yayımlarının büyük bir ekseriyeti katliam iddiaları temeli üzerine bina edilmiştir. Çok sayıda haber ve değerlendirmede, iddia edilen Pontus olaylarının, 1915 senesinde Ermenilere yönelik uygulanan tehcir olayları sırasında yaşandığı ileri sürülen katliam olaylarıyla ilişkilendirilmeye çalışıldığı dikkat çekmektedir. Başka bir deyişle, Türklerin Ermenileri katlettiği yönünde önceki dönemlerde yapılmış olan algı operasyonu, bu defa da Karadeniz bölgesindeki Rumlar için yapılmak istenmiştir. Her iki suçlamada da özne konumuna oturtulan Türk tarafına neredeyse hiç söz hakkı verilmemiş olması, yabancı gazetelerin tarafsız bir bakıştan yoksun olduklarını ortaya koymuş, yapılan haberleri birer propaganda malzemesinden ibaret bırakmıştır. Yapılan haber ve değerlendirmelere çoğu zaman net bir kaynak gösterilmemiş olması, ya da Yunan elçiliği, Fener Rum patriği gibi yalnızca Rum tarafının tezlerini savunan çevrelerden edinilen bilgilerin kullanılması da yine propaganda oyununun bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Rumlara yönelik takip edildiği ileri sürülen katliam uygulamalarından bahsedilirken kullanılan çirkin dil ve üslup dikkat çekmektedir. Rumları “mazlum” bir millet pozisyonunda sunan yabancı gazeteler, Türklere, “zalim”, “barbar”, “vahşi” ve “katil” gibi aşağılayıcı etiketleri yapıştırmakta bonkörce davranmışlardır. Çoğunlukla kalıp halinde kullanılmış olan tahkir edici ifadelerin seçilmesindeki temel amaç, olayları bir *trajedi* olarak göstermek suretiyle okur tabanı üzerinde duygu sömürsü yapmak ve kamuoyu oluşturarak hükümetler üzerinde siyasi baskılar kurmaktır. Bu amaç, bazı haberlerde açıkça dile getirilmiş ve hükümetlerin yaşananlara karşı tepkisiz kaldıklarından duyulan rahatsızlık dile getirilmiştir. Yayınlarda dikkat çeken bir başka ayrıntı da Rumluların dinî kimliklerinin ön plana çıkarılma çabasıdır. Sık sık Karadeniz bölgesindeki *Hristiyanların* hedef alındığı şeklinde ifadeler kullanılması, din temelinde yapılmaya çalışılan bir başka propaganda cambazlığıdır. Gazetelerin yaptığı bu taraflı haberlerden Rum tarafının duyduğu memnuniyeti ortaya koyan haberleri de yine aynı gazetelerin sayfalarından okumak mümkündür.

Pontus iddiaları çerçevesinde Türklerin Rumluları katlettiği ana teması üzerine kurulu tek taraflı yayın politikası her ne kadar son kertede Millî Mücadele'nin başarıyla neticelenmesine engel olmasa da, yapılan yayınların ortak noktası olarak Türkler hakkında kullanılan nefret ve hakaret dilinin, sonraki süreçte Türklere ve Türkiye'ye karşı bir önyargının oluşmasında önemli payı olmuştur.

KAYNAKÇA

- “Religion and Social Service; Armenia's Tragic Finish”, (1922). *The Literary Digest*, S. LXXII.
“The Slaughters in Asia Minor”, (1922). *The Literary Digest*, S. LXXII.
BEYOĞLU, Süleyman (2013). “Topal Osman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, S. 41, İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, s.242-244.
ELMAS, Esra ve Dilek Kurban, (2011). *İletişimsel Demokrasi-Demokratik İletişim*, İstanbul: TESEV Yayınları.
İLERİ, İlay (2004). *The Times Gazetesine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Azınlıkların Durumu (1908-1918)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
KÜÇÜKER, Yüksel (2014). “The New York Times Gazetesinden Samsun'u Okumak (1914-1923)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 29, s.623-639.
ÖYMEN, Onur (2014). *Bir Propaganda Silahı Olarak Basın*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
SPLICHAL, Slavko (2002). *Principles of Publicity and Press Freedom*, USA: Rowman & Littlefield Publishers.
ŞAHİN, Enis (2006). “İngiliz The Times Gazetesi'ne Göre Samsun (1908-1925)”, *Geçmişten Geleceğe Samsun Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 1. Kitap, Ed.: Cevdet Yılmaz, Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Eğitim Hizmetleri Daire Başkanlığı Yayınları, s.199-227.
ULAGAY, Osman (1974). *Amerikan Basınında Türk Kurtuluş Savaşı*, İstanbul: Yelken Matbaası.
WALKER, Martin (1977). *Basının Gücü*, Çev.: Gülden Şen, İstanbul: Milliyet Yayınları.
YETİŞGİN, Memet (2010). “Batı Basınından Osmanlı Devleti'ne Yaklaşımlar ve Osmanlıların Bu Yaklaşımlara Tepkileri”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 28, s.119-162.

Gazeteler

<i>Advocate</i>	<i>The Citizen</i>
<i>Cairns Post</i>	<i>The Daily News</i>
<i>Chronicle</i>	<i>The Evening Herald</i>
<i>Derby Daily Telegraph</i>	<i>The Evening Star</i>
<i>Evening Telegraph</i>	<i>The Lancashire Daily Post</i>
<i>Examiner</i>	<i>The Manchester Guardian</i>
<i>Irish Times</i>	<i>The Mercury</i>
<i>Kalgoorlie Miner</i>	<i>The New York Times</i>
<i>Liverpool Daily Post and Mercury</i>	<i>The Observer</i>
<i>Morning Bulletin</i>	<i>The Ogden Standard-Examiner</i>
<i>New York Tribune</i>	<i>The Register</i>
<i>Nottingham Evening Post</i>	<i>The Sydney Morning Herald</i>
<i>Outlook</i>	<i>The Times</i>
<i>Queensland Times</i>	<i>The West Australian</i>
<i>The Aberdeen Daily Journal</i>	<i>The Yorkshire Post</i>
<i>The Advertiser</i>	<i>Western Argus</i>
<i>The Argus</i>	<i>Western Star and Roma Advertiser</i>
<i>The Brisbane Courier</i>	